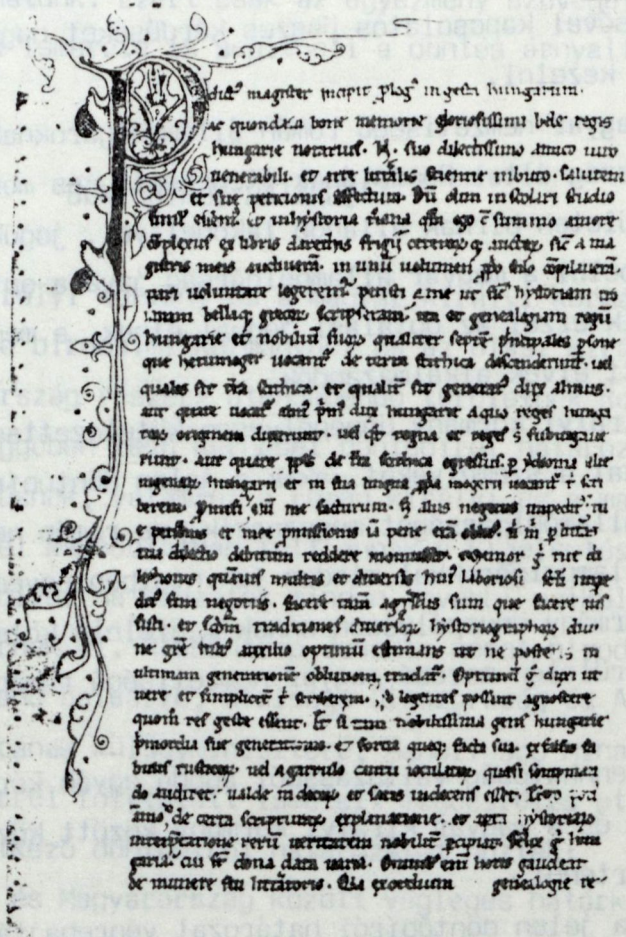

A Bécsből 1933-ban hazakerült kéziratok két nagy csoportra oszthatók. Először emlitenénk azokat a darabokat, melyek páratlan történelmi értékkel bírnak, másodikként azokat, melyeknek történelmi becsük mellett nagy a művészi fontosságuk is.

A történelmi emlékek sorát mindjárt a magyar múlt egyik legfontosabb darabja, Anonymus Gesta Hungarorum nyitja meg. A Bécsből hozott kézirat a műnek a XIII. század második feléből származó, egyetlen fennmaradt másolata, mert az eredeti példány elveszett.

A XIV. század közepéről való Magyarországnak egy másik, 1342-ig terjedő krónikája, az ún. Acephalus-(fejetlen)-kódex, melyet azért neveznek így, mert elején csonka. Hiányzik belőle a hun krónika és a magyar történelemnek az 1002. évig terjedő része.

Későbbre hagyva a képes krónika ismertetését, harmadik az ún. Thuróczy-kódex, mely a magyar nemzet történetének a Képes Krónikával egyező

1476. évi másolatát tartalmazza az őskortól 1342-ig, ezenkívül első királyaink törvényeinek legrégebbi gyűjteményét.

Végül megemlítjük még az ún. Sambucus-kódexet, Magyarország krónikáját Kézai Simon mester előszavával. A történet az ősidőktől 1342-ig terjed, másolták 1493-ban Itáliában.

Minde krónikák a magyarság múltjára vonatkozó tudásunk egyik legfontosabb alapjai, s felbecsülhetetlen kincsei a magyar nemzetnek.

Nyelvészeti szempontból nagyjelentőségű az 1460-as évekből való Révai-kódex, mely az Ótestamentum legrégebbi magyarnyelvű fordításának egy részét tartalmazza, és az 1474-ből származó Birk-kódex, mely a legrégebbi magyarnyelvű szerzetesi szabályokat tartalmazza.

Tartalmánál fogva érdekes egy latin nyelvű kézirat az 1463. évből, legrégebbi fennmaradt tankönyveink és iskolai jegyzeteink egyike.

Minden tekintetben nagyfontosságú emlék II. Ulászló király számadás-könyve, melyet csáktornyai Ernuszt Zsigmond pécsi püspök, királyi kincstartó vezetett az 1494-95. évek bevételeiről és kiadásairól.

A XVI. századból is van néhány fontos kézirat az 1933-ban visszaszerzettek közt: Szerémi Györgynek, ki előbb II. Lajos, majd Szapolyai János király udvari káplánja volt, Emlékiratai Magyarország romlásáról, az 1545-47. évekből; továbbá az ún. Quadripartium (Négyeskönyv), az érvényben lévő magyar közjognak, magánjognak és perjognak 1548-i rendszerbefoglalása, mely azonban törvényerőre nem emelkedett; végül az ún. Ilosvay-kódex, a magyar királyok törvényeinek és országgyűlési végzéseinek Ilosvay István egri prépost által összegyűjtött második legrégebbi gyűjteménye, Szent Istvántól 1544-ig, később kiegészítve 1576-ig.

A művészi becsű kéziratokhoz vezet át két egyházi tartalmú kódex. Az egyik egy Calendarium, Necrologium et Diurnale Strigoniense 1375 előttről, diszes tolliniciálékkal. Egyetlen színes iniciáléja a Nagy Lajos király alatt divott olaszos modort mutatja.

Csinos címlapja van egy Esztergomi Breviariumnak is a XV. század második feléből, mely minden jel szerint Esztergomban is készült.

A kódexek közül jelentőségben magasan kiemelkedik a szövegi és művészi szempontból egyaránt fontos, Bécsi Képes Krónika néven ismertes, miniatúrákkal gazdagon díszített Kálti Márk-mű, mely a magyarságnak a legkorábbi magyar gestákból és krónikákból első ízben egységes keretbe rendezett történetét tartalmazza, a kezdetektől egé-

szen az 1333. esztendeig. A szöveg 1358-ra van keltezve. Ami számunkra a Képes Krónikát különösen becsessé teszi, az, hogy festéseinek minden olaszos jellege dacára, egészen bizonyos, hogy Magyarországon készült, s Nagy Lajos király udvari festőjének remeke. A festések arra vallanak, hogy olyan ember készítette őket, aki a magyar legendákat, a magyar történelmet igen jól ismerte. A legendákat illetően Szent István és Szent László története az, melynél a miniátor többet mond, mint a krónikás. Szent Istvánnál a szöveg csak átsiklik a születés körülményein, de a festmény pontosan elmeséli a legenda Hartvik-féle változatát. A Szent László - legendánál is csak a kép ábrázolja azt, hogy a szent király testét a kocsi minden segítség nélkül vitte Váradra.

A Képes Krónika után művészi szempontból legfontosabb az a tizenhat kézirat, mely Mátyás király könyvtárából származik, s azok közt is elsősorban a Philostratos. Ez a dúsan diszitett kódex nemcsak a legszebb Corvin-kódex magyar földön, hanem egyike e kor legremekőbb firenzei kézíratainak. Két kezdőlapja roskad a diszitésektől, de mégsem túlterhelt. A második címlapon olyan ábrázolást találunk, mely a Corvin-kódexekben egyedülálló, mert ezekben a nagy királynak mindig csak az érmek után készült arcképeit láthatjuk. Ez pedig - meglepő módon - életének nagy eseményét örökíti meg: Bécsbe való bevonulását. A művész eszményesítve, fiatalon és karcsún ábrázolja a királyt, diadalkocsin állva.

A firenzei művészetet a Corvin-kódexek között még néhány egyszerűbb kézirat képviseli: Chalcidius, Asconius Pedianus, továbbá Nagy Szent Vazul egy antiplatonikus műve, mely utóbbi azért is nagyon érdekes darab, mert a címerek tanúsága szerint Vitéz Jánosé volt, mielőtt a Corvinába bekebelezték. Mátyás cimere alatt ugyanis - átvilágítva - fölfedezhető Vitéz János cimere.

Ezekbe a készen - a már ekkor is meglévő - könyvpiacra vásárolt vagy más gyűjtők gyűjteményeiből származó művekbe Mátyás király budai könyvfestő- és könyvkötő műhelyében festették a király cimerét.

A budai műhelynek igényesebb termékei is kerültek ekkor haza, mégpedig egy Regiomontanus-kézirat és egy nagy Antiphonale. A Regiomontanusban két kéz munkája különböztethető meg: a címlap firenzei, egy belső lap diszitése pedig magyar ember műve.

Firenzei és budai munkák mellett találunk még egyéb iskolákból származó kódexeket is. Ilyenek az umbriai iskolára valló Quintilianus-kódex, melyet Itáliában vásároltak meg Mátyás király számára; és Beatrix királyné színeiben pompázó Agathias-kézirata, melyet Nápolyban készítettek számára 1483-84-ben.

Mátyás királyén kívül Vitéz János könyveiből is akad kettő a szerzemények közt. Az egyikről már szóltunk, de a másik is rendkívül értékes darab. Tribrachus modenai költő Vitéz Jánosnak ajánlott Eclogáit tartalmazza, s mint ilyen, beszédes emléke annak, mily nagy tekintélye volt az esztergomi érseknek hazája határain kívül is. A díszes kódex címlapját, melyen Vitéz János eszményi arcképe s a szerző képmása is látható, egy kitűnő firenzei mester készítette.

Nagyon fontos kötet histografusának, Antonio Bonfininek Symposion című munkája, melyet a szerző hozott magával Itáliából, mikor 1485-ben Mátyás szolgálatába lépett. A munkát Beatrix királynőnek ajánlotta, kinek cimere és eszményi arcképe a címlapon látható.

Mindezt összevetve 37 kézirat került hosszú vándorlás után haza Bécsből 1933-ban. Közöttük óriási jelentőségű darabok, melyek történelmünknek, nemzeti művelődésünknek felbecsülhetetlen értékei.

(A Magyar Művészet c. folyóirat 1933/10. száma alapján)